



การจัดการความรู้เรื่อง “วันทา บูชาครู”

พิธีไหว้ครูเป็นพิธีที่แสดงออกถึงความนอบน้อมถ่อมตัวและความกตัญญูของเหล่าลูกศิษย์ที่มีต่อครูบาอาจารย์ทั้งที่มีชีวิตและบุคลาธิษฐาน ซึ่งผู้คนในแถบเอเชียให้ความสำคัญกับพิธีนี้เป็นอย่างมาก โดยมีความเชื่อว่า หากเราให้ความเคารพและยกย่องครูบาอาจารย์ จะสามารถเรียนรู้สรรพวิชาได้อย่างเข้าใจ ทั้งยังส่งผลให้ชีวิตมีความสุขเกษมสำราญ เจริญในหน้าที่การงานและครอบครัวอยู่เย็นเป็นสุข กลับกันหากลูกศิษย์คนไหนไม่เคารพและบูชาครู ก็จะส่งผลร้ายแก่ผู้นั้น ดังนั้นผู้ที่มียศความรู้ในสรรพวิชาต่างๆ จะประกอบพิธีไหว้ครูเป็นประจำ อย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง หรือผู้ที่กำลังจะฝากตัวเป็นลูกศิษย์ก็จะมีพิธีไหว้ครูก่อนการเริ่มเรียนสรรพวิชาต่างๆ ในวัฒนธรรมล้านนาพิธีไหว้ครู หรือที่เรียกว่า “ยกขันตั้ง” เป็นพิธีกรรมที่สำคัญ ผู้ประกอบพิธีต้องใส่ใจในทุกรายละเอียด เพื่อให้องค์ประกอบและพิธีกรรมออกมาดีที่สุดในตามกำลังและความสามารถที่ผู้นั้นจะทำได้ เพื่อสักการบูชาครูบาอาจารย์ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

การจัดเตรียมสถานที่

๑. จัดตั้งโต๊ะหมู่บูชาพระรัตนตรัย พร้อมตกแต่งดอกไม้ ธูป เทียน
๒. แพนบูชาสำหรับจัดวางเครื่องพิธี เช่น ขันครู เครื่องดนตรีไทย หัวโขน เป็นต้น และเครื่องสังเวคาวหวาน ผลไม้ เหล้า น้ำหวาน น้ำเปล่า ฯลฯ
๓. ปูเสื่อ หรือจัดเรียงเก้าอี้ ตามความเหมาะสมของสถานที่ สำหรับรองรับผู้เข้าร่วมพิธี
๔. พิธีขึ้นท้าวทั้ง ๔ เพื่ออัญเชิญมาปกป้องคุ้มให้การจัดการราบรื่นไปด้วยดี

เครื่องประกอบพิธีกรรมการไหว้ครู ยกครูของล้านนา

ขันตั้ง ขันครู คือพาน ขันโตกหรือภาชนะก้นลึก เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ ๑๒ – ๑๔ นิ้ว ภายในบรรจุด้วยสิ่งของต่างๆ ที่ครูบาอาจารย์ในอดีตท่านกำหนดขึ้นให้เป็นเครื่องบูชาครู ซึ่งเป็นสิ่งของที่มีในท้องถิ่นพื้นบ้านล้านนา โดยเป็นเครื่องใช้อุปโภคบริโภคในชีวิตประจำวัน เช่น เงิน ข้าวเปลือก ข้าวสาร หมาก พลุ ผ้าขาว ผ้าแดง ดอกไม้ เทียน เป็นต้น อีกนัยหนึ่งเพื่อเป็นของสมนาคุณแก่บุคคลผู้มาประกอบพิธีกรรมหรือมาทำประโยชน์ให้



ผู้ที่จะสามารถประกอบพิธีได้นั้น จะต้องไปตั้งขันบูชาครูขอฝากตัวเป็นศิษย์ เพื่อร่ำเรียนวิชาหรือคาถาต่างๆ เมื่อรับการถ่ายทอดครบถ้วนสำเร็จแล้ว ครูผู้เป็นเจ้าของวิชามีความพอใจและเห็นว่าเป็นผู้ที่สามารถนำเอาวิชาความรู้ไปเลี้ยงตนได้ รวมถึงเป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม ครูท่านก็จะทำการมอบครูให้แก่ศิษย์เพื่อให้พระคุณของครูบาอาจารย์มาคุ้มครองรักษาศิษย์ โดยการแบ่งเครื่องขันตั้งให้ศิษย์นำไปสักการบูชาต่อและมอบหมายให้เป็นผู้สืบทอดการประกอบพิธีกรรมได้ต่อไป

การกำหนดเครื่องบูชาครุ นั้น ในแต่ละงานพิธีจะมีจำนวนแตกต่างกันไป การจัดดาส์ของเครื่องขันตั้ง จะไม่เท่ากัน ซึ่งเป็นการกำหนดตัวเลขขึ้นมาให้มีความหมายเกี่ยวข้องกับธาตุทั้ง ๔ คุณของบิดา มารดา คุณของพระรัตนตรัย และคุณของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ มีตั้งแต่ขันตั้ง ๔, ๘, ๑๒, ๓๒, ๓๖ และ ๑๐๘ ขันตั้งจะมีเท่าใดให้ใช้การกำหนดที่สวดดอกไม้และสวดยหมากพลูเป็นสำคัญ ดังเช่น ขันตั้ง ๔ จะมีสวดดอกไม้ จำนวน ๔ สวดย และสวดยหมากพลู จำนวน ๔ สวดย หรือขันตั้ง ๑๐๘ จะมีสวดดอกไม้ จำนวน ๑๐๘ สวดย และสวดยหมากพลู จำนวน ๑๐๘ สวดย ส่วนจำนวนสิ่งของอื่นๆนั้น ขึ้นอยู่กับอาจารย์ผู้ประกอบพิธีเป็นผู้กำหนด

การจัดเตรียมเครื่องขันตั้ง | ขันครุ

๑. พานหรือขันโตก สำหรับบรรจุเครื่องขันตั้ง
เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ ๑๒ – ๑๔ นิ้ว ๑ พาน/ขัน

๒. สวดดอกไม้ คือ กรวยใบตองใส่ข้าวตอก ดอกไม้ทั่วไปหรือดอกไม้สีขาว รูป ๒ ดอก และเทียน ๒ เล่ม จำนวน ๘ หรือ ๑๒ หรือ ๓๒ กรวย ขึ้นอยู่กับ
การกำหนดของครูแต่ละสำนัก

๓. สวดยหมากพลู คือ กรวยใบตองใส่ใบพลู ๔ ใบ ใส่หมาก ๔ คำ (ชิ้น) จำนวน ๘ หรือ ๑๒ หรือ ๓๒ กรวย
ขึ้นอยู่กับการกำหนดของครูแต่ละสำนัก

๔. เบี้ยพันสาม (๑,๓๐๐) จำนวน ๑ หัว คือหอย
เบี้ยที่นำมาร้อยให้เป็นสาย ใช้จำนวน ๑๓ สาย มัดรวมกันเป็น ๑ หัว

๕. หมากพันสาม (๑,๓๐๐) จำนวน ๑ หัว คือหมากที่ผ่าซีก แล้วนำมาร้อยให้เป็นสาย ตากให้แห้ง
ใช้จำนวน ๑๓ สาย มัดรวมกันเป็น ๑ หัว

๖. หมากขด จำนวน ๘ ขด คือนำหมากสายมาม้วนให้เป็นขด

๗. พลุแหลบ คือนำใบพลู จำนวน ๑๒ ใบซ้อนกัน แล้วพับทบด้านมันเข้าด้านใน มัดให้แน่น

๘. ผ้าขาว ๑ วา ยาวประมาณ ๑.๕ – ๒ เมตร จำนวน ๑ ผืน

๙. ผ้าแดง ๑ วา ยาวประมาณ ๑.๕ – ๒ เมตร จำนวน ๑ ผืน

๑๐. ข้าวเปลือก ๑ ทะนาน

๑๑. ข้าวสาร ๑ ทะนาน

๑๒. มะพร้าว ๑ เครือ (ทะลาย) ปัจจุบันอนุโลมให้ใช้เพียง ๑ ลูก ซึ่งต้องมีก้านขั้วติดด้วย

๑๓. กลัวย ๑ เครือ ปัจจุบันอนุโลมให้ใช้เพียง ๑ หวี ซึ่งหวีกลัวยต้องติดกับก้านเครือ

๑๔. สุรา ๑ ขวด

๑๕. เทียนคู่บาท คือเทียนขี้ผึ้งแท่น้ำหนัก ๑ บาท (๑๕ กรัม) ๑ คู่

๑๖. เทียนคู่เฟื้อง คือเทียนขี้ผึ้งแท่น้ำหนัก ๑ เฟื้อง (๑๒ กรัม) ๑ คู่

๑๗. น้ำส้มป่อย ๑ ชันเล็ก

๑๘. เงินค่ากำนัล จำนวน ๕ บาท ๒๕ สตางค์ หรือ ๑๒ บาท หรือ ๓๒ บาท หรือมากกว่านี้ ขึ้นอยู่กับ
การกำหนดของครูแต่ละสำนัก



เครื่องสักการะและเครื่องสังเวย

เครื่องสักการะ

๑. แจกกันดอกไม้สด ๑ คู่
๒. ธูป ๙ ดอก
๓. เทียนตั้งเชิงเทียน ๒ เล่ม
๔. บายศรีปากชาม ๑ คู่

เครื่องสังเวยคาวหวาน

๑. หัวหมู ๑ หัว
๒. ไก่ต้ม ๒ ตัว
๓. ปลาหนึ่ง ๑ ตัว
๔. ปูหรือกุ้ง ๑ จาน
๕. อาหารคาวต่างๆ
๖. ข้าวสวย หรือข้าวเหนียว



การตั้งเครื่องพิธีและเครื่องสังเวย

๗. ผลไม้ เช่น มะพร้าว กล้วย สับปะรด แอปเปิล สาลี่ ส้ม
๘. ขนมหวานแบบไทย จำพวกทองต่างๆ ขนมต้มขาว และขนมต้มแดง
๙. น้ำสะอาด ๑ แก้ว (หรือจะเสริมน้ำอวดลมอื่นเพิ่มอีกก็ได้)
๑๐. เหล้า ๑ ขวด
๑๑. หมาก พลุ บุหรี่ ๑ ชุด

หมายเหตุ : สามารถเลือกใช้อย่างใดอย่างหนึ่งได้ ระหว่างหัวหมู กับไก่ต้ม

ลำดับพิธีการไหว้ครู

เมื่อจัดตั้งเครื่องพิธีและเครื่องสังเวยพร้อมแล้ว และผู้เข้าร่วมมาประชุมพร้อมเพียง จึงเริ่มพิธีการดังนี้

๑. จุดธูปเทียน บูชาพระรัตนตรัย
๒. กล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย
๓. จุดธูป หรือเทียน แล้วนำไปปักบนเครื่องสังเวย
๔. ผู้ประกอบพิธี กล่าวบทไหว้ครู
๕. ผู้ประกอบพิธี ทำนํ้ามนต์พร้อมประพรมเครื่องพิธีและเครื่องสังเวย
๖. เมื่อประกอบพิธีเสร็จประมาณ ๓๐ นาที ผู้ประกอบพิธีจะลาเครื่องสังเวยและนำมารับประทาน

ร่วมกัน เชื่อว่าเป็นอาหารมงคลจากครูบาอาจารย์



การประกอบพิธีไหว้ครู

- หมายเหตุ :
๑. สามารถสอดแทรกพิธีเจริญพระพุทธมนต์ในช่วงแรกได้
 ๒. เมื่อเสร็จพิธีสามารถประกอบการแสดงด้านศิลปวัฒนธรรมเพื่อเป็นการบูชาครู เช่น ฟ้อนเมือง ฟ้อนเล็บ ฟ้อนขันดอก ฟ้อนกายลาย ฟ้อนดาบ ฟ้อนเจิง บรรเลงวงปี่พาทย์ วงสะล้อ ซอ ซึง วงกลองสะบัดชัย วงกลองตึกเส็ง เป็นต้น

ขั้นตอนหลังเสร็จพิธี

๑. อัญเชิญชั้นครูขึ้นไปตั้งไว้ในที่ที่เหมาะสมอยู่ในระดับเหนือศีรษะ เช่น หิ้งครู บนหลังตู้ เป็นต้น
๒. จัดเก็บโต๊ะหมู่
๓. จัดเก็บแท่นบูชา
๔. จัดเก็บเสื่อ หรือเก้าอี้
๕. ทำความสะอาดสถานที่

บทไหว้ครู

นะโม พุทธายะ สิทธิง นะโม พุทธายะ สิทธิง นะโม พุทธายะ สิทธิง

สาธุ สาธุ สาธุ ข้าแต่ครูบาอาจารย์เจ้า มีทั้งครูเก่า ครูป้าย ครูตาย ครูยัง ครูพักลักจำ ครูแนะครูนำ ครูสั่ง ครูสอน สามสิบบ่พอครูเก่า เก้าสิบบ่พอครูหลวง บัดนี้ผู้ข้าได้ตกแต่งแบ่งพร้าพร้อมน้อมนำมายังบุบผา ลากาดวงดอก เข้าตอดอกไม้ ธูปแลล้าเทียน มาจำเนียรใส่ไว้เหนือขัน เพื่อจักบูชายังคุณครูบาอาจารย์เจ้า ขอครูบาอาจารย์เจ้าจงมาแก้หน้าแลแก้หลังแก้มผู้ข้าทั้งหลาย ขอให้อาโมผดผายประสิทธิ์ประสาทสัพพะวิชา ขอให้อผู้ข้าอาจรู้ซู้ตัวซู้ไม้ออย่าได้ตกหาย

บัดนี้นักก็ถึงเวลากาละยามดี ผู้ข้าขอปยังขอบแลขัน ขอครูบาอาจารย์เจ้าจงรีบเร็วพลันเข้ามาสถิตเสถียรนั่งขอบเหนือขัน แลรับเอาเครื่องสักการะบูชาแก้มผู้ข้า ขอครูอาจารย์เจ้าจงปัตตาอนุโมนาแลจงมารักษาคือผู้ข้าทั้งหลายอยู่ดีมีสุข อายุหมั่นยืนยาว หือถึงร้อยชาวชบเข้าวัสสา นั้นจูงจักมี เทียงแท้ดีหลีแต่เทอะ

คาถาไหว้ครู

อมปึกปึก กุจักปึกพ่อกุญลูกก็ลูก กุจักปึกพ่อกุญตื้นก็ตื้น พ่อกุญไปทีอื่นนานมาก็มาแล

ปัญจะมาระ ชินนาโถ ปัตโต สัมโพธิมุตตะมัง จะตุสัจจัง ปะกาเสสิ ธัมมะจักกัง ปะวัตตะยิ เอเตนะ
สัจจะ วิชเณนะ โหตุเม ไชยยะมังคะลัง

พุทโธ มังคะละสัมภูโต สัมพุทโธ ทีปะหุตตะโม พุทธะ มังคะละมาคัมมะ สัพพะทุกขา ปะมัญจะเร
ธัมโม มังคะละสัมภูโต คัมภีโร ทุทสโส อะนุญ ธัมมะ มังคะละมาคัมมะ สัพพะภะยา ปะมัญจะเร
สังโฆ มังคะละสัมภูโต ทักขิณียโย อะนุตตะโร สังฆะมังคะละมาคัมมะ สัพพะโรคา ปะมัญจะเร ฯ